

JEL VAGY ÜZENET – MINDENFÉLE

FEHÉR KÉMÉNY – FEKETE LYUK

A szomszédom fehér kéményt épített. Ez neki a második. De azért ne szaladjunk annyira előre, mert ki is ez a szomszéd, és miért írok róla. Közelebről nem ismerem, állítólag Borbála leányunkkal járt egy osztályba, egyedül él, nappal alszik, éjjel dolgozik. Két éve vették meg a házat, de egy éve azt vettem észre, hogy semmi mozgás, nem lakik itt senki. Kiderült, hogy visszaköltözött az édesanyjához, mert túl drága a fűtés, plusz ott a törlesztőrész. Kértek, hogy figyeljünk, szóljunk, ha valami zajt vagy mozgást látunk.

Közben múltak a hónapok, és azt látom, hogy egy nagyméretű kazánt hoznak utánfutóval. Mert vegyes tüzelésű volt, ezért külön, egy másik, hatméteres kéményt kellett építeni. Ezt kívülről kezdték építeni, az ablakommal szemben, külön, erre a célra gyártott téglából. Amikor elkészültek, nem bontották le az állványzatot, mert néhány hét múlva folytatták: fehér hungarocellel vették körbe az egészet. Így lett, így van a szomszédnak fehér kéménye. Vajon a kéményseprő is fehérben érkezik majd ellenőrizni a huzatot? Mert mást nagyon nem csinálnak, csupán csak betesznek egy újságpapírt, ügyesen meggyújtják, és kérnek kétezre forintot. Tőlem kétszer kétezret kérnek. Ennek pedig különös oka van.

A ház, ahol lakunk, amelyet még 1988-ban vettünk OTP kölcsönre, két kéménnyel rendelkezik. Igaz, én sokáig csak egyről tudtam. Arról, amelyik a pincéből, a kazántól indul. De a Kéményseprő Vállalatnál, és a jóváhagyott tervrajzon is kettő van, mivel a lakás mérete alapján a szabály ezt előírta. Ezt meg is építették fönt, a fenti szinten úgy, hogy lefelé csak a felső szintig vezet. Ott még egy kályhacsőnek való lyukat is vágta. Tehát a kötelező kettő látszik, ezért a hivataltól jóváhagyólag megkapta a pecsétes engedélyt. Amikor reklamáltam, hogy nekünk miért is kell fizetnem kettőt, ki is jöttek és megfenyegettek, ha tovább ugrálok és tiltakozok, jól megbüntetik minket a csalásért. Azóta hol dühösen, de leginkább nevetve fizetek a fekete lyukért, amit egy szőnyeggel eltakartunk.

De vissza a fehér kéményhez, hisz azon sokáig gondolkodtam, vajon milyen füstje lesz? Fehér-e, mint Vatikánban a pápaválasztáskor annak a híres kéménynek?

Ui. Bánatomra fél év múlva újra felrakták az állványokat és a fehér kéményt sárgára festették. Valószínűleg arról nem tudok majd semmit érdekeset írni, hisz biztosan nem lesz annak a kéménynek sárga füstje. Vártam is a telet és a füstöt, de elmaradt. Valamit rosszul építettek meg, és újra kell nekiállni az egésznek. A szomszédom meg újra visszaköltözött az édesanyjához.

EGY VÉNYPAPÍR MIRE JÓ?

Soha nem volt ilyen reménytelen próbálkozásom, mint Csontváry nyomát megtalálni, az emléket felidézni Iglón. Pedig azért utaztam el ide, mert biztos voltam, hogy a főtéren lesz egy tábla, egy jelzés, egy felirat, amely közli, mutatja, hogy melyik házban volt az a gyógyszerár, ahol Csontváry dolgozott. És ahol meghallotta a „feje fölött hátulról” a jövendő nagyságáról szóló titokzatos jóslatot: „Te leszel a világ legnagyobb napútfestője, nagyobb Raffaelnél.”

Csontváry az iglói gyógyszerárba, mivel a Magas-Tátrába vágyott, a szegedi árvíz után, 1876-ban került, tehát 23 évesen. Ahogy írja: „Testem-lelkem pihenésre szorult, sorsom azt kívánta, hogy keressék üdülést a gyógyszerárban. Így kerültem Iglóra, ahol a főnököm a legnagyobb szeretettel fogadott, s különböző, jövőmre vonatkozó tervekkel alkalmazott.”

Önéletrajzából az ide vonatkozó rész néhány mondatát azért másolom ide, mert ma – pedig szerettem volna megidézni – abból a szépségből, amit ő látott, és abból az idillből, amit ott átélt, mindent elmosott a modern kor.

„Szabad időmet a Kárpátok alján tölthettem – írja –, fenyvesillat, szamóca, málna, áfonya körében. Búzaföldeken a pacsirta hangját, a csalitban a fülemüle dallamát hallgattam, fent a magasban a sasokat füttyülve vonulni láttam. Itt ebben a csendes magányban eltűnt az árvíz réme, a háborgó elem végzete. Itt örül mindennek a lelke, [...] itt vendégszeretettel, a fülemüle dallamával fogadja az embert az isteni természet, amott háborgó morajjal éjjel költi fel a végzet. [...] A szegedi rémes napok lassan elmosódnak lelkemben, s én visszavágyom gyönyörködni a természetben.”

De másról is szól vallomásaiban. Az első véletlenül született rajzára így emlékezik: „Hajnalban napnap után a lángoló Kárpátokat figyelem, s egy délután csendesen bubiskoló tinós szekeren megakadt a szemem. Egy kifejezhetetlen mozdulat kezemből adja a rajzont, s egy vénypapírra kezdem rajzolni a motívumot.”

A principálisom nesztelenül hátul sompolyog, a rajz elkészültével a vállamra ütött. »Mit csinál: hisz maga festőnek született. Meglepődve álltunk, egymásra néztünk, s csak ekkor tudtam és eszméltem, amikor magam is az eredményt láttam, hogy valami különös eset történt, amely kifejezhetetlen boldog érzésben nyilvánult meg. A rajzot oldalzsebbe tettem, s e perctől fogva a világ legboldogabb embere lettem.»

Tudjuk, hogy Csontváry annak a titokzatos hangnak a hatására azután 56 forinttal a zsebében 1881-ben elindult Rómába, hogy lássa Raffaellót.

Az egyik társam, akinél messzelátó volt, odaszólt: – Fönt a toronyban, a csókák között ott egy vörösvércse. Egy tojó. Látod? – Igen, válaszoltam, de én nem láttam semmit.

EGY TÜKÖRRŐL

Úgy veszem észre, hogy velem minden ötödik évben történik valami. öt évig jártam egyetemre, azután öt évig laktam Budapesten, majd amikor megházasodtam, Zsámbékra kerültem, ahonnan ötévente öt kilométert költöztünk. Azután (ezt felváltva) ötévente ért egy kisebb baleset: mindig a jobb kezemet törtem el. Öt évig foglalkoztam Bartókkal, majd öt évig csak Kodállyal. Azután szokásaim is nagyjából így, ötévente változnak. Nyilván az egyetem öt éve miatt a kollégiumban csak zuhanyoztam, aztán – mivel szolgálati lakásunkban nem volt zuhany a fürdőszobában –, jött a kád, majd újra változott minden.

Most éppen a kád utáni (a „feredőzés” utáni) ötéves ciklus elején vagyok, és csak a fogyasztásmérő (meg a kiküldött számla) tudja megmondani, naponta mennyit állok bent a zuhany alatt. (Itt próbálok mindent le- és kimosni magamból, magamról.) De nemcsak a számlából, hanem abból is látni, hogy huzamos ideig vagyok ott bent, mert a végén az ablak is, a tükör is teljesen bepárásodik.

Eddig ebben nincs semmi különös, de a napokban azt vettem észre, ahogy lassan leperegnek a tükörről a nedvesség cseppjei, egy almára emlékeztető rajzolat jelenik meg közepén. – Majd letörölöm – határoztam el minden alkalomkor, de aztán valahogy mindig elfelejtettem. Viszont az elmúlt napokban, borotválkozáshoz készülődve, nagyon zavart az a rajz, ezért elővettem tisztítószert és letöröltem. Csak úgy fénylett, csillogott az a tükör – egy napig. Mert másnap, amikor a törülközős végén hátra néztem, újra és ismét ott volt az almaforma. Ez nem véletlen, gondoltam, és egész este azon tűnődtem, hogy mire véljem ezt az egészet?

Jelenség lenne, vagy csak jel? (Hisz az alma, mint jelkép, messzire vezet.) De felfoghatom üzenetnek is ezt az ábrát. Ha így van, akkor ki és mit üzen nekem?

Ezzel még nem ért véget ez a történet, csak ennek misztikus része. Ugyanis tegnap este szóltam egyik „családtagnak” – a látottak megerősítését remélve –, hogy nézze meg már, milyen érdekes képet rajzol a tükkörre a pára. Nézte, nézte, és bólintva mondta: – De érdekes, olyan mint egy körte.

E-mailben érkezett válaszok a fenti íráshoz:

Kedves Zoli!

Mikor én ilyen alma = körteféle jeleket vélek itt-ott felfedezni, gondosan eltessékelem magamtól azokat. A legutolsó: csillagokat láttam bal szememmel. A vége orvosi látogatás meg vizsgálgatás lett, s még hozzá a magyarázat: A szemidegnek nincs baja, de a szemgolyó hátsó részéről egy szilárd részecske a golyó kocsonyás anyagában úszkál, s azon a fény megtörik. stb. Rögtön láttam a csillag uszályát is.

Szeretettel: Laci (Rómából)

*

Kedves Zoli!

Mi akar ez lenni? Amúgy aranyos, az elején azt hittem, hogy a fürdés is ötévente lesz. Eszembe jut A. A. Milne önéletrajzi írása. Ifjúkorában színjátszó körbe járt, a barátjával együtt, és el kellett nekik kettőjüknek játszani egy lánykérést, úgy rögtönözve. Az volt a rendező utasítása, hogy ne térjenek azonnal a lényegre, egy kicsit járják körül. Ez így történt:

Fiú a lánynak: – Szereti ön az almát? Lány: – Igen

Fiú: – És a körtét? Lány: – Igen

Fiú: – Akar a feleségem lenni?

Hát nekem ez jutott eszembe az almáról és a körtéről. Margit

ÚJÉVI ÁLOM

Újév reggele: szorgalmasan esik a hó. Közben az álmodott képeken töröm a fejem. Egy régi Ikarusz buszba szálltam föl – ilyen közlekedett otthon Tevel és Bonyhád között. De alig fértem föl, mert a sofőr előtt és mellett négy-öt idős asszony tolongott, mintha kérdezni akartak volna. Én is kérdezni akartam, talán figyelmeztetni, mert hihetetlen meredek lejtőn, mélyen barázdált, vízmosásos földes úton ereszkedtünk lefelé. (Egyszer a legendás Trabantommal is mentem ilyen, de nem ennyire meredek hadiúton a Bakonyban: akkor a mellettem ülő Ágh István, aki félt, hogy felborulunk, kiszállt az autóból.) Álmomban én is félttem, szólni akartam, de a sofőr rám sem hederített, ám az útra sem figyelt. Még arra is emlékszem, hogy lent a mély völgy alján néhány, piros cserepes házat láttam.

Ennyi volt az álom: meredeken lefelé. Vajon mit jelent? Talán nem kell hinni a szilveszteri álomban, sem a babonákban, se a fogadalmakban, de akkor a reményekben sem? De hisz ez vigasztalás is lehet, írja Krúdy, és arra kér bennünket, hagyjátok az embereket játszani szilveszter éjszakáján, „hagyjátok a betegeket új reményekre éledni, hagyjátok elhinni, hogy a múlt idő nyomtalanul múlik el felettünk”.

A SZÜRKEÉRŐL

A kávé színe fekete? Nekem, nálunk a feketekávé mindig barna, sötétbarna. A fekete-fehér fotó fekete és/vagy fehér? Nem, szürke, bár ezt kevesen tudják. Én is csak Edward Hering fiziológustól tudom, aki a színek hatásáról több mint száz éve értekezett. Bebizonyította, hogy a szürke egyik árnyalatára élettanilag nagyon nagy szükségünk van. Azt meg a világ egyik legjobb fotósától, Ansel Adamstól, hogy a szemünk a szürkének mintegy kétezer árnyalatát tudja megkülönböztetni.

A szürke olyan pejoratív jelző, ám nélküle nagyon nehéz lenne jól élnünk, jól látnunk és derűsnek lennünk.

Legyünk szürkék?

Nem, lássuk a szürkét, és legyünk derűsek!

ALSÓ SZÉP ÉG, FELSŐ KÉK ÉG

Dr. Bibó Istvánnak (ő Bibó István édesapja,) 1935-ben, Szegeden jelent meg egy közel százoldalas füzet, amely a számok jelentésével, kialakulásával foglalkozik.¹ Ebből idézek két bekezdést:

„A dolgok számbavétele a természeti népeknél a következő módon történt: az őt érdeklő dolgokról és azok viszonyairól való képzeleire újra alkalmazta a primitív ember az érdekes és érdektelen kettős elvét, szóval felosztotta a téri dolgokat és viszonyokat abban a sorrendben, hogy őt mennyire érdekelték, először kettőre, majd ezt a kettőt is újra kettőre. Így osztotta fel a primitív ember a teret először a két legfőbb tájakra, mert hiszen ezekhez fűződött az élelem megszerzésére annyira fontos napfelkelte és napnyugta, amelyet

ő a tér fix pontjaihoz fűződőnek vett, miután napról napra ugyanazon a helyen jött fel és tűnt le. A teret azután újra felosztotta két részre, a két legfontosabb tájéknak az ő érdekeihez legközelebb álló ellentéteit emelve ki, amikor már négy világtájat különböztetett meg, és végül felosztotta esetleg 8-ra, amely ma is előfordul kínaiaknál.

Megkülönböztette aztán az eget és a földet, de ennél tovább nem ment, mert érdekei nem kívánták és csak később osztódott fel az ég, mint az istenek lakóhelye felsőbb és alsóbb égre (pl. az indeknél), a föld pedig föld feletti és föld alatti világra, a holtak lakóhelyére (pl. az egyiptomiaknál).”

Miért is volt számomra annyira izgalmas a fenti megállapítás? Mert alsó és felső kék eget ismerem Kodály Újesztendő köszöntőjéből. Milyen különös, hogy 1916 decemberében, amikor Nagyszalon-tán gyűjtött, a köszöntőnek ezt a sorát így énekelték: „alsó kékek, felső szépek.” Kodály Arany János (1874) és Kiss Áron (1891) szövege alapján az „alsó kék ég, felső szép ég”-et kijavította „alsó szép ég, felső kék ég”-re. Mi már így ismerjük:

Új esztendő, vígságszerző, Most kezd újulni,

Újulása víg örömet Most kezd hirdetni.

Hirdeti már a Messiást Eljöttek lenni

legyetek hát az Istennek Igaz hívei.

Alsó szép ég, felső kék ég, Dicsérd Uradat!

Urad áldjad, Nap, hold, csillag, Te megtartódat. stb.

Egy raádi változatban Kiss Áronnál az „Alsó szép ég, felső kék ég, Dicsérd Uradat!” sor helyén – ez így nem pontos, nem annak a helyén, hanem ott, ahol ez is állhatna – ez szerepel: „Áldott Jézus, dicső Krisztus, Kedvezz népednek.”

Kedves olvasó, ugye nem kell ennél szebb, kegyesebb kívánság, énekbe foglalt óhaj?

¹ *Bibó István (1877–1935) etnológus, filozófus, könyvtárigazgató. A budapesti egyetemen 1909-ben bölcsészdoktori oklevelet szerzett. 1910-ben a közoktatásügyi minisztériumba került. 1920-ban a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségének megszervezésével bízták meg. 1922–24 között az iskolán kívüli népművelés országos főfelügyelője. 1924-ben a szegedi egyetemi könyvtár igazgatója. 1921–24-ben szerkeszti a Társadalomtudomány, 1929–35 között a Népünk és Nyelvünk című Szegeden megjelent folyóiratot.*